

THE IMPORTANCE OF THE HISTORICAL CONTEXT IN THE ANCIENT GEORGIAN
LITERARY MONUMENTS AND THE DISCOURSE OF DETERMINING THE DATE OF
THEIR WRITING

ისტორიული კონტექსტის მნიშვნელობა უძველეს ქართულ ლიტერატურულ
ძეგლებში და მათი დაწერის თარიღის განსაზღვრის დისკურსში

GIORGI KHORBALADZE

PhD in Philology, Professor of Gori State University,
Gori, Chavchavadze st., #53, 1400, Georgia,
+ 995577955584, g.khorbaladze@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-0453-8521>

Abstract. Numerous Georgian scientists delve into the origins of ancient Georgian writing. Pinpointing the precise time of writing of ancient literary artifacts proves challenging and contentious. Given the temporal dimension, much remains veiled in ambiguity, with discerning truth now reliant solely on analyzing specific nuances and employing rational logic. While this study briefly addresses the aforementioned matter, it becomes evident that the clarification of this issue cannot be exhausted in one study, because it requires a fundamental and long-term investigation. Hence, we view our research as but one of several endeavors aimed at exploring this remarkably intriguing issue. Moreover, our investigation primarily focuses on the hagiographic monument known as "The Martyr of Nine Saint Brothers."

We find the discussion surrounding "The Martyr of Nine Saint Brothers" example to be highly intriguing within the framework defined in the essay's title. This work, in our view, serves as a profound reflection of the endeavor to establish Christianity's presence in Georgian literature. Simultaneously, it stands as a crucial historical source.

The narrative recounted in "The Martyr of Nine Saint Brothers" stands out due to its timely and contentious subject matter, depicting the period marked by the interplay between Christianity and paganism. Notably, there exists no definitive or specified stance concerning the writing date of this piece. Instead, various scholars offer differing and occasionally conflicting conclusions, adding to the ongoing relevance of our research.

Key words: Historical discourse; Date, Literary monument; Hagiography; History;

გიორგი ხორბალაძე

ფილოლოგიის დოქტორი,

გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი,

ქ. გორი, ჭავჭავაძის ქ. #53, 1400, საქართველო,

+ 995577955584, g.khorbaladze@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0003-0453-8521>

აბსტრაქტი. ძველი ქართული მწერლობის დასაწყისს მრავალი ქართველი მეცნიერი იკვლევს. უძველესი ლიტერატურული ძეგლების დაწერის ზუსტი დროის განსაზღვრა ხშირად ძალიან რთულია და საკამათო, ვინაიდან, დროის ფაქტორის გათვალისწინებით, ბევრი რამ ბურუსითაა მოცული და ამჟამად ჭეშმარიტების დადგენა მხოლოდ გარკვეული ნიუანსების ანალიზსა და გონივრულ ლოგიკაზეა დამოკიდებული. აღნიშნულ საკითხს გარკვეულწილად შევხებით წინამდებარე კვლევაში, თუმცა აქვე დავძენთ, რომ ამ საკითხის დაზუსტება ერთი კვლევით ვერ ამოიწურება, რადგან იგი ფუნდამენტურ და ხანგრძლივ კვლევას საჭიროებს. აქედან გამომდინარე, ჩვენი კვლევა ერთ რიგით მცდელობად მიგვაჩნია ამ უაღრესად საინტერესო საკითხის შესწავლის საქმეში. ამასთანავე, ჩვენი კვლევის არეალს ძირითადად შემოვფარგლავთ ჰაგიოგრაფიული ძეგლის - „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაის“ მაგალითზე.

ჩვენ მივიჩნევთ, რომ „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაის“ მაგალითის განხილვა, ფრიად საინტერესოა, წინამდებარე ნარკვევის სათაურით განსაზღვრებულ კონტექსტში, ვინაიდან, სწორედ ეს ნაწარმოები მიგვაჩნია საქართველოში ქრისტიანობის ერთგვარი ფეხის ადგმის პროცესის ამსახველად ქართულ ლიტერატურაში, ამავდროულად, იგი, ასევე უმნიშვნელოვანესია ისტორიული წყაროს დანიშნულებითაც.

„წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაიში“ აღწერილი სიუჟეტი იმ დროის აქტუალური და პრობლემატური შინაარსით გამოირჩევა, როცა ქრისტიანობასა და წარმართობას შორის გაცხოველებული ურთიერთჩანაცვლების პროცესი მიმდინარეობდა. საინტერესოა, რომ ამ ნაწარმოების დაწერის თარიღთან დაკავშირებით ცალსახა და დაზუსტებული პოზიცია არ არსებობს, უფრო მეტიც, განსხვავებული და ზოგჯერ ურთიერთგამომრიცხავი დასკვნები იკვეთება სხვა და სხვა მეცნიერთა მხრიდან, რაც ჩვენს კვლევას კიდევ უფრო მეტ აქტუალობას სძენს.

საკვანძო სიტყვები: ისტორიული დისკურსი; თარიღი; ლიტერატურული ძეგლი; ჰაგიოგრაფია; ისტორია;

შესავალი. ძველი ქართული მწერლობის დასაწყისს მრავალი ქართველი მეცნიერი იკვლევს. უძველესი ლიტერატურული ძეგლების დაწერის ზუსტი დროის განსაზღვრა ხშირად ძალიან რთულია და საკამათო, ვინაიდან, დროის ფაქტორის გათვალისწინებით, ბევრი რამ ბურუსითაა მოცული და ამჟამად ჭეშმარიტების დადგენა მხოლოდ გარკვეული ნიუანსების ანალიზსა და გონივრულ ლოგიკაზეა დამოკიდებული. აღნიშნულ საკითხს გარკვეულწილად შევხებით წინამდებარე კვლევაში, თუმცა აქვე დავძენთ, რომ ამ საკითხის დაზუსტება ერთი კვლევით ვერ ამოიწურება, რადგან იგი ფუნდამენტურ და ხანგრძლივ კვლევას საჭიროებს. აქედან გამომდინარე, ჩვენი კვლევა ერთ რიგით მცდელობად მიგვაჩნია ამ უაღრესად საინტერესო საკითხის შესწავლის საქმეში.

ამასთანავე, ჩვენი კვლევის არეალს ძირითადად შემოვფარგლავთ ჰაგიოგრაფიული ძეგლის - „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაის“ მაგალითზე.

მეთოდები. სამეცნიერო ნაშრომზე მუშაობისას გამოყენებულია ინტერპრეტაციის, ტექსტის ანალიზის, კომპარატივისტული და შედარებით-ტიპოლოგიური მეთოდები.

შედეგები და მსჯელობა. „როდიდან იწყება ქართული მწერლობა? დღეს ვიწყებთ „შუშანიკის წამებით“, მაგრამ ეს ისეთი სრულყოფილი ძეგლია, რომ უფრო ადრეულ განვითარებულ მწერლობას გვაგარაუდებინებს, ...მაგრამ სანამდე მიდის პირველსათავის სავარაუდო ზღვარი? იქნებ, ერთ-ერთი უძველესი თხზულება მართლაც იყო „ცხოვრება ფარნავაზისა“, ანდა, იქნებ, სწორედ ქრისტიანობის შემოსვლით დაიწყო ქართული მწერლობა?

დიდად საყურადღებოა „ნინოს ცხოვრება“. იგი დღემდე IX საუკუნის რედაქციითა მოღწეული, მაგრამ მისი ცალკეული ნაწილები გაცილებით ადრე უნდა ყოფილიყო დაწერილი (IV საუკუნე). ასე რომ, თუ ადრე არა, IV საუკუნიდან ქართული მწერლობა ნამდვილად უნდა არსებულებოდა (სირამე, 1987: 684)

რევაზ სირამის მოცემული მსჯელობის მსგავსად აფასებს ვითარებას მკვლევართა ძირითადი უმრავლესობა, ასევე ჩვენ მივიჩნევთ, რომ „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაის“ მაგალითის განხილვაც საინტერესოა ამ კონტექსტში, ვინაიდან „ქრისტიანობის შემოსვლით“ დაწყების შემთხვევაში, სწორედ ეს ნაწარმოები მიგვაჩნია ქრისტიანობის ერთგვარი ფეხის ადგმის პროცესის ამსახველად. რაც შეეხება „ნინოს ცხოვრებას“, იგი, ქრისტიანობის გამავრცელებლისა და საქართველოში შემომტანის ვინაობის საკითხს ეძღვნება თავისი ძირითადი შინაარსობრივი ხაზით, რაც აქტუალური და საინტერესო მხოლოდ გაქრისტიანების პროცესის დასასრულს გახდებოდა და არა მის საწყის ეტაპზე. ამ მოცემულობისგან განსხვავებით, „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაიში“ აღწერილი სიუჟეტი, სწორედ, იმ დროის აქტუალური და პრობლემატური შინაარსით გამოირჩევა, როგა წარმართობის ქრისტიანობით ჩანაცვლების გაცხოველებული პროცესი მიმდინარეობდა საქართველოში. საინტერესოა, რომ ამ ნაწარმოების დაწერის თარიღთან დაკავშირებით ერთმნიშვნელოვანი და დაზუსტებული პოზიცია არ არსებობს, უფრო მეტიც, განსხვავებული და ზოგჯერ ურთიერთგამომრიცხავი დასკვნები იკვეთება სხვადასხვა მეცნიერის მხრიდან, რაც ჩვენს კვლევას მეტ აქტუალობას სძენს.

ნაწარმოები, მკვლევართა უმრავლესობის მიერ (კ. კეკელიძე, ივ. ჯავახიშვილი, ნ. მარი, ილ. აბულაძე), ძირითადად, უფრო გვიანდელი პერიოდით არის დათარიღებული, ვიდრე, რეალურად მოთხრობის ნარატივს მიესადაგება და, ფაქტობრივად, ყველაზე მნიშვნელოვანი არგუმენტი ამ ვარაუდისა ის არის, რომ ძეგლში მოვლენები საქართველოს განაპირა, მთიან ნაწილშია განვითარებული სადაც ქრისტიანობამ სწორედაც რომ გვიან მოიკიდა ფეხი, რა თქმა უნდა, ეს ასეა და ამ ისტორიულ რეალობაში ეჭვის შეტანა არ შეიძლება, თუმცა ასევე არც ის არის საეჭვო, რომ თითოეულ ლიტერატურულ ნიმუშში (განსაკუთრებით აგიოგრაფიულ ძეგლებში) ეპოქის მაჯისცემა მოისმის და ყოველ მათგანს კონკრეტული იდეოლოგიური დატვირთვა გააჩნია. მეოთხე საუკუნის სამოცდაათიანი წლების შემდგომ საქართველოში აბსოლუტურად სხვა რელიგიური პრობლემები ჩნდება და ძნელად წარმოსადგენად მიგვაჩნია ამ ნაწარმოებით ირანის (ან, უფრო მოგვიანებით, არაბეთის) რელიგიური ზეწოლის წინააღმდეგ ბრძოლის იდეაა მოაზრებული. მოთხრობის ძირითადი ხაზი აგებულია, არა მაზდიანობასთან, ან ისლამთან ბრძოლის სულისკვეთებით, არამედ, თვალსაჩინო კონტრასტის მეშვეობით ქრისტიანობის უპირატესობის ჩვენება მიმდინარეობს, წინარექრისტიანული პერიოდის წარმართობის საპირისპიროდ. ამიტომ მიგვაჩნია, რომ ეს ნაწარმოები, მიუხედავად მასში განვითარებული მოვლენების გეოგრაფიული ფონისა, მხოლოდ ხევის და მთის სოფლების

მკითხველისთვის არ იყო განკუთვნილი, მით უფრო, რომ არც იმ დროისთვის და არც შემდეგ უახლოეს საუკუნეებში მთიან დასახლებებში ლიტერატურული ცხოვრების აქტიური კერები, პრაქტიკულად, არ შეინიშნება. მოთხრობის ავტორის ამოცანაა, მთის სოფელ კოლას მაგალითზე მკითხველს დაანახოს წარმართობის უსულგულო სისასტიკე და დრომოჭმულობა, აქედან გამომდინარე, ერთმნიშვნელოვანია, რომ სწორედ წარმართობასთან ბრძოლის იდეოლოგიური განმტკიცება უნდა ყოფილიყო ნაწარმოების უმთავრესი დანიშნულება: „ცხადია, ყოველი ნაწარმოები თავისებურ საკითხებს ბადებს კონკრეტული დროისა და ვითარების შესაბამისად. ისინი მოწოდებული არიან ავტორთა შემოქმედებითი თვალთახედვით. მაგრამ მთელ აგიოგრაფიას, ისევე როგორც მთელ შუასაუკუნეობრივ მწერლობას, ბევრი საერთო ნიშანი აქვს, რომლებიც განსაზღვრულია ამ ეპოქის საერთო სულისკვეთებით” (სირაძე, 1987: 689). ამიტომ, ისევე, როგორც მოვიაზრებთ „შუშანიკის მარტვილობას“, ან „აბო ტფილელის მარტვილობას“ მათ თანამედროვე გამოწვევებთან ბრძოლის იარაღად, აუცილებლად უნდა ვეძებოთ ცხრა ყრმა კოლაელთა „წამების“ დაწერის უფრო ზუსტი დროის გამოკვეთის გზები უშუალოდ ნაწარმოების თემატიკასთან კავშირში.

ჩვენი მოსაზრებისთვის საინტერესოა ის გარემოებაც, რომ, როგორც ისტორიულადაა ცნობილი, ქრისტიანობა საქართველოში ოფიციალურ სარწმუნოებად გამოცხადებამდე გაცილებით ადრე გავრცელებულა, მაგრამ ფეხი მტკიცედ და ფართოდ ვერ მოუკიდებია წარმართობის ძლიერი შემოტევისა და წინააღმდეგობის გამო. აქედან გამომდინარე, წარმართობასთან მასშტაბური იდეოლოგიური ჭიდილისათვის შესაბამისი გარემო ქრისტიანობის შემოსვლისთანავე უნდა მომზადებულიყო. ამ ფაქტისა და იმის გათვალისწინებით, რომ მოთხრობაში მოსახლეობის უმრავლესობას სწორედ წარმართები წარმოადგენენ და ტერიტორიული ერთეულის გამგებელიც წარმართია, ჩვენ არ გამოვიცხავთ იმას, რომ ქრისტიანობის შემოსვლის პირველივე ეტაპს ემთხვეოდეს მოთხრობაში განვითარებული ამბავი. როგორც რევაზ თვარაძე აღნიშნავს: „ჩვენამდე მოღწეულ ლიტერატურულ ნაწარმოებებში ალაგ-ალაგ გამოკრთება ხოლმე ჩვენამდე მოუღწევს, ქრისტიანობამდელი ხანის თხზულებათა ნაშთები თუ ნამუსრევები. ეს მოსაზრება მეცნიერებას არც საბოლოოდ უარუყვია, არც გაუზიარებია” (თვარაძე, 1987: 9). ხოლო, თუ არსებობს აზრი, რომ „შუშანიკის წამებამდე“ უნდა გვექონოდა ქართული ლიტერატურული ძეგლები, მაშინ ისინი, პირველყოვლისა, წარმართობის დაძლევისათვის იქნებოდა თემატურად დაკავშირებული (ვინაიდან საწყისი ქართული მწერლობისა მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული რელიგიურ თემატიკასთან და ჰაგიოგრაფიული ჟანრით შემოიფარგლება), რასაც საუკეთესოდ უპასუხებს „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაი“. ასევე, გასათვალისწინებელია ერთი საინტერესო მხატვრული ნიუანსიც - აკად. ივ. ჯავახიშვილის აზრით: „არც მეთოდების მხრივ, არც თხრობის წესის თვალსაზრისით ეს ნაწარმოები არაფერს საყურადღებოს არ შეიცავს. იქნებ, მისი ასეთი თვისება მერმინდელ გადაძველებელ-შემმოკლებელთა ბრალიც იყოს, მხოლოდ მისი აწინდელი სახე მკვლევარს საგულისხმოს არაფერს აძლევს” (ჯავახიშვილი, 1977: 74-75). მეთოდის მხრივ და თხრობის წესის თვალსაზრისით დახვეწილ ნაწარმოებზე თუკი ჩვენ ვასკვნით, რომ მას წინაპირობები უნდა ჰქონოდა, ამ შემთხვევაში ხომ არ იძლევა სწორედ ეს ნიუანსი იმის თქმის საშუალებას, რომ მის ავტორს ნაკლები წინაპირობა გააჩნდა, რაც სტრუქტურის დახვეწის თვალსაზრისით უნდა გამოსდგომოდა? თუკი, ამ ნაწარმოების დაწერის დროს, უკვე დაწერილი იქნებოდა „შუშანიკის წამება“, „ევსტათის წამება“, ან სხვა ჰაგიოგრაფიული ძეგლი, რომლებიც ჰაგიოგრაფიისთვის დამახასიათებელი არქიტექტონიკით გამოირჩევიან, ნაკლებად წარმოსადგენია, რომ „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაის“ თავადაც ქრისტიან ავტორს წაკითხული არ ჰქონოდა ასეთი მნიშვნელოვანი ნაწარმოებები. რა თქმა უნდა, მხოლოდ ნაწარმოებების წაკითხვით მწერლად არ ყალიბდებიან და მხატვრული ხერხების ოსტატურად გამოყენებას

ინდივიდუალური ნიჭიერება განაპირობებს, თუმცა, ამ მოთხრობის ავტორი საკმაოდ ნიჭიერი ჩანს საიმისოდ, რომ, ელემენტარულად, ჰაგიოგრაფიაში დამკვიდრებული არქიტექტონიკა მაინც დაეცვა, თუ იგი უკვე იქნებოდა დამკვიდრებული. ეს რომ რეალური არგუმენტია, იქიდანაც ჩანს, რომ მკვლევრები გამოთქვამენ ვარაუდს, (ჩვენი აზრით, მცდარს) თითქოს მოთხრობა არასრულყოფილადაა შემორჩენილი. აღნიშნული მოსაზრების საწინააღმდეგოდ საინტერესოდ მსჯელობს ანა ღვინიაშვილი წიგნში - „ნარკვევები ქართული საბავშვო ლიტერატურის ისტორიიდან“, და ასკვნის, რომ მოთხრობა შინაარსობრივად სრულყოფილია და მას არ შეიძლება აკლდეს რაიმე ნაწილი, რაც აუცილებლად გამოიწვევდა შინაარსობრივ წყვეტასა და ფრაგმენტულობას. საყურადღებოდ მიგვაჩნია ნაწარმოების დასაწყისი: „იყო სოფელი ერთი დიდი“. მსგავსი დასაწყისი, ანა ღვინიაშვილის მოსაზრებით, გამორიცხავს მსჯელობას იმის თაობაზე, რომ მოთხრობას სხვა შესავალი ექნებოდა. ვეთანხმებით აღნიშნულ შეფასებას და, ჩვენი მხრივ, ხაზს გავუსვამთ იმას, რომ მსგავსი დასაწყისი დამახასიათებელია ქართული ხალხური ზეპირსიტყვიერებისთვის, რაც, ქრონოლოგიურად, ჰაგიოგრაფიას წინ უსწრებს; ამიტომ ვფიქრობთ, ეს, ერთი შეხედვით, მცირე ნიუანსი მნიშვნელოვანი დატვირთვის მატარებელია, როდესაც ამ მოთხრობის დაწერის თარიღთან დაკავშირებით მიმდინარეობს დისკურსი, ხოლო მოსაზრება მოთხრობის არასრულყოფილი სახით მოღწევაზე გამომდინარეობს ჰაგიოგრაფიის, როგორც ჟანრის გარკვეული მახასიათებლების ნაკლებობაზე მოთხრობაში; ესეც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ნაწარმოების არასრულყოფილად შემოჩენის ვერსიაზე გაცილებით ნაკლებად მეტყველებს, ვიდრე იმაზე, რომ შესაძლოა, „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაის“ დაწერის დროს ჯერ კიდევ არ იყო დამკვიდრებული შემდგომში ჩამოყალიბებული მახასიათებლები ჰაგიოგრაფიისა.

დამაფიქრებლად მიგვაჩნია ისიც, რომ მოგვიანებით, მაშინ, როდესაც ბარში უკვე მყარად იყო დამკვიდრებული ქრისტიანობა, მთიან სოფლებში წარმართობა, კვლავ, საკმაოდ ფესვგადგმული გახლდათ, თუმცა - ქრისტიანობასთან მიმართებით, არც ისეთი უპირატესობით, რომ წარმართთა შიშით ქრისტიანობა ასეთი სუსტი და უსუსური ყოფილიყო, როგორც ნაწარმოებშია წარმოჩენილი (მოძღვრის გაძევება, გამგებლის წარმართობა, ნათლობის მალულობა და ა.შ.), რადგან, სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების შემდეგ, ქრისტიანულ სარწმუნოებასა და მამასადაძმე, თავად მორწმუნეებზეც, უკვე ხელისუფლების მხარდაჭერა იყო გავრცელებული.

აღნიშნულ საკითხზე ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა პ. ინგოროყვას მიერ ჩატარებული კვლევა, სადაც ის ასკვნის, რომ, ტექსტის რეალიების მიხედვით, მოთხრობის დაწერის თარიღად უნდა განისაზღვროს IV-VI საუკუნეები: „კოლაელთა ბიოგრაფია განსაკუთრებული სიძველის მაჩვენებელია: ისტორიული გარემო, კერძოდ, ლიტურგიული პრაქტიკა, რომელიც ასახულია ამ ნაწარმოებში, ლოცვა მღვდელმსახურების („წამობის“) მარტივი სახე, ნათლობის არქაულობის აღბეჭდილი წესი... ჩანს, ადრინდელი ქრისტიანული ტრადიციებიდან მომდინარეობს. ასეთი უაღრესად არქაული ლიტურგიული პრაქტიკა და წესები მე-4 საუკუნის შემდეგ, და, ყოველ შემთხვევაში, მე-5 საუკუნის შემდეგ, მოსალოდნელი არ არის“ (ღვინიაშვილი, 1962: 77). ამ მოსაზრებას ეთანხმება აკადემიკოს კ. კეკელიძის ქვემოთ მოყვანილი მსჯელობა, სადაც იგი განმარტავს, რომ, მართალია, მოთხრობის მიხედვით ქრისტიანებს არ სდევნიდნენ და არ ავიწროებდნენ პირადი რწმენისათვის, „მაგრამ პროზოელიტიზმი, ქრისტიანობის ქადაგება და გავრცელება წარმართთა შორის, სასტიკად აკრძალული ყოფილა.

...არავითარი თარიღი თხზულებაში არ მოიპოვება იმის გამოსარკვევად, თუ როდინდელი ამბავია აქ აღწერილი, მაგრამ, შინაარსისა და ზოგიერთ სხვა მოსაზრებათა მიხედვით, შეიძლება ითქვას, რომ აქ წარმოდგენილია სურათი ქრისტიანობის უძველესი ხანისა, - არაუგვიანეს მეექვსე საუკუნისა“ (კეკელიძე & ბარამიძე, 1969: 84-85).

თუმცა იგი, „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაის“ აკავშირებს რა „დავით და ტარიჭანის მარტვილობასთან“, მისი დაწერის თარიღად განსაზღვრავს მეცხრე საუკუნეს. ამ მოთხრობათა მჭიდრო კავშირსა და სომხურ წარმომავლობაზე ასევე საუბრობს მკვლევარი ილ. აბულაძე (აბულაძე, 1944: 275). მკვლევრები რამდენიმე მიზეზს ასახელებენ ამ ვარაუდის გასამყარებლად, კერძოდ: ორივე ძეგლი ერთსა და იმავე ხელნაწერშია (ათონის მრავალთავი №57) მოთავსებული, გარეგნულად მათი სტილი და ტერმინოლოგიაც მსგავსია, მაგალითად, ადმინისტრაციული ერთეულები: დიდი - ხევი, მცირე - სოფელი, გამგე სოფლისა - მთავარი, ტერმინი „სოფელი“ - ნაცვლად დაბისა. აღნიშნულ საკითხებს მკვლევრები განიხილავენ, როგორც ნიშანს მოთხრობათა ქრონოლოგიურად ნათესაობისა. მათი აზრით, ამ კონტექსტში შინაარსიც შეიცავს გარკვეულ ნიშნებს: მოქმედება ორსავე ძეგლში ერთსა და იმავე, ტაოს რაიონში წარმოებს, სიუჟეტიც თითქმის ერთია: დავით და ტარიჭანი არიან ძმები და ყრმანი მცირეწლოვანნი; იმათაც და ამათაც კლავენ ქრისტიანობისათვის. საბოლოოდ კი, ეს პარალელები, ილ. აბულაძის და კ. კეკელიძის შეხედულებით, განსაზღვრავს და აბამს „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაის“ დაწერის თარიღს „დავით და ტარიჭანის მარტვილობასთან“, შესაბამისად, აბულაძის მოსაზრებითაც, მოთხრობა დათარიღებულია მე-9 საუკუნით.

მიგვაჩნია, რომ ვინაიდან ამ მოთხრობათა ერთსა და იმავე ხელნაწერში მოხვედრა არც მათ ავტორებს გადაუწყვეტიათ და არც დაწერის დროს ყოფილა ამის თაობაზე რამე ცნობილი, რაც, რა თქმა უნდა, უდავოა, ასევე იმის გათვალისწინებით, რომ ერთ ხელნაწერში მოხვედრილი სხვა ნაწარმოებები არაერთ შემთხვევაში სხვადასხვა თარიღითაა მოცემული, ვფიქრობთ, ეს გარემოება მათი დაწერის თარიღის იდენტურობის განმსაზღვრელი ვერ იქნება.

საკამათოდ მიგვაჩნია სტილის იგივეობაც, შესაძლოა, ვისაუბროთ სტილისტურ ზოგად მსგავსებაზე, თუმცა, ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ არც ერთი მოთხრობა არ გამოირჩევა სპეციფიური სტილისტური ნიშნებითა და განსაკუთრებულად გამოკვეთილი მახასიათებლებით; მეტიც, სწორედ სტილის უბრალოება (ფაქტიურად, სტილის არ არსებობა) და ამბის მარტივად თხრობაა მათი გარეგნული სახე, რაც მათ შორის განსაკუთრებული კავშირის დასტურად ასევე ვერ იქნება გამოყენებული, ვინაიდან მსგავსი თხრობის მანერა მეტ-ნაკლებად ყველა ძველი მხატვრული ძეგლისთვის არის დამახასიათებელი.

აქვე ხაზი უნდა გაესვას იმასაც, რომ ზოგიერთი ძველი ტერმინის ახალი შესატყვისით ჩანაცვლება გადაწერის დროს ძველ ძეგლებში საკმაოდ აპრობირებული პრაქტიკა გახლდათ და, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ეს ორი მოთხრობა ერთ ხელნაწერშია შეტანილი, მაშინ მათში მოძიებული რამდენიმე ერთნაირი ტერმინი არანაირი განსაკუთრებული ინფორმაციის მატარებელი არ არის დაწერის თარიღის პარალელურად განსაზღვრისთვის.

„თითქმის ერთი სიუჟეტი“ კი, შესაძლოა სუბიექტურ შეფასებადაც მივიჩნიოთ, რადგან, მათი სიუჟეტების მთავარი მსგავსება მხოლოდ ის არის, რომ მცირეწლოვანნი არიან წამებულნი ორივე მოთხრობაში, დანარჩენ ნაწილში არც რიცხოვნებით, არც სხვა გარემო ფაქტორებით (მაგალითად, არსებობს მოსაზრებები დავით და ტარიჭანის ბიძის მხრიდან აგრესიის მატერიალურ მოტივზეც), არც წამების განხორციელების უშუალო ფორმით, იმით, რომ ცხრა ყრმა სხვადასხვა ოჯახებს მიეკუთვნებიან, დავით და ტარიჭანი კი ძმები არიან. ისიც კი, რომ „იმათაც და ამათაც კლავენ ქრისტიანობისათვის“, აბსოლუტურად არ წარმოადგენს სანდო არგუმენტს, ვინაიდან, ქრისტიანობისთვის სიკვდილი მთავარი იდეა ყველა ჰაგიოგრაფიული მოთხრობისა, რომელიც მწერლობის საწყის ეტაპზეა დაწერილი.

აქედან გამომდინარე, ვერ გავიზიარებთ „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაის“ დაწერის თარიღის განსაზღვრას „დავით და ტარიჭანთან“ მიზმის მეშვეობით, ისევე, როგორც მისი ქართული ორიგინალური წარმომავლობის ეჭვქვეშ დაყენების არანაირი საფუძველი არ არსებობს. ჩვენ, გარკვეულწილად, ვეთანხმებით ანა ღვინიაშვილის მოსაზრებას ნაწარმოების თარიღის განსაზღვრასთან დაკავშირებით, რომელიც მოთხრობას აფასებს, როგორც „IV-V საუკუნეების პირველ წერილობით საბავშვო ლიტერატურულ ძეგლს“ (ღვინიაშვილი, 1962: 86). ასევე უაღრესად საინტერესოა ამ თვალსაზრისით ბიძინა ჩოლოყაშვილის კვლევა - „უძველესი ქართული მარტიოლოგიური თხზულება“, რომელშიც ავტორი საფუძვლიანი არგუმენტებისა და ძველი რომის სამართლის ნორმებთან პარალელების მოშველიებით, ცხრა ყრმათა კოლაელთა დაწერის სავარაუდო თარიღად 260-303 წლებს განსაზღვრავს. (ჩოლოყაშვილი, 2007: 56) დასახელებულ ნაშრომში განვითარებული მსჯელობა უაღრესად საინტერესოდ მიგვაჩნია თავად მოთხრობაში გადმოცემული ამბის დროის განსაზღვრის თვალსაზრისით და ვიზიარებთ ბიძინა ჩოლოყაშვილის მოსაზრებებს ამ კონტექსტში, ხოლო, რაც შეეხება თავად ნაწარმოების შექმნის თარიღს, ვფიქრობთ, ამ მოვლენას შედარებით მოგვიანებით უნდა ჰქონოდა ადგილი, ვინაიდან ქრისტიანობის ოფიციალურად, სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადებამდე, გაცნობიერებული რისკიდან გამომდინარე, ნაკლებად სავარაუდოდ მიგვაჩნია მსგავსი ხასიათის დაპირისპირება სახელმწიფოში აღიარებულ წარმართულ რწმენასთან, რომელიც სწორედაც რომ, იმდაგვარი სისასტიკით გამოირჩეოდა, როგორც არის კიდევ წარმოჩენილი მოთხრობაში. აქედან გამომდინარე, ამკარაა, რომ მის ავტორს უნდა ჰქონოდა გარკვეული მხარდაჭერა აღნიშნულის დასაწერად, რაც, დიდი ალბათობით, სახელმწიფო პოლიტიკასთან თანხვედრაში უნდა ყოფილიყო ისტორიის მოცემულ ეტაპზე. ამასთანავე, ცნობილია რომ, აგიოგრაფიული თხზულებანი არ იქმნებოდა მხატვრული ლიტერატურის დანიშნულებით და მას ძირითადად თანამედროვე ეპოქისთვის საჭირო, საინფორმაციო-სამოტივაციო დანიშნულება ჰქონდა, ამიტომ არის, რომ თითოეული მათგანი, არა მხოლოდ ლიტერატურული, არამედ ისტორიული თვალსაზრისითაც არანაკლები მნიშვნელობის მატარებელია, შესაბამისად, მოთხრობის დაწერის საწყისი სავარაუდო თარიღი უნდა უკავშირდებოდეს, ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადებას საქართველოში და ამ თარიღზე უადრეს, ჩვენი აზრით, იგი არ დაიწერებოდა. რაც შეეხება ამავე თარიღის სავარაუდო უკანასკნელ ზღვარს, იმის გათვალისწინებით, რომ მოთხრობაში აქცენტირებულია არა იმდენად მართლმადიდებლობა დადებითი კონტექსტით, რამდენადაც წარმოჩენილია წარმართობის მანკიერი და სასტიკი მხარეები: ჩვენი მოსაზრებით, ამ მოთხრობის დანიშნულებასთან შესაბამისობაში ვერ იქნებოდა დრო - საქართველოში ირანის აგრესიის დაწყების შემდგომ, რადგან, როგორც აღვნიშნეთ, ჰაგიოგრაფიული ნაწარმოებებს უმთავრესად პროპაგანდისტული დანიშნულება გააჩნდათ, საქართველოს ირანის გააქტიურების შემდგომ კი, სულ სხვა გამოწვევები იწყება ქვეყნის - ერისა და ბერის წინაშე, რომელთაც მოთხრობის პროპაგანდისტული პათოსი სრულიად აღარ ესადაგება.

ცნობილია, რომ „V საუკუნის დასაწყისში საქართველო უკვე დახარკული ქვეყანა იყო სპარსელთა მიერ. მართალია, სპარსელებმა ვერ შეძლეს ქართული სახელმწიფოებრიობის გაუქმება, მაგრამ დაუფარავად ცდილობდნენ ქართველების ასიმილაციას. პირველ რიგში, მათ სურდათ ქართველებს მიეღოთ სპარსული სარწმუნოება - ცეცხლთაყვანისმცემლობა. ისინი ებრძოდნენ და კლავდნენ ქართულ ეროვნულ წეს-ჩვეულებებს და ტრადიციებს. ქრისტიანობა იმ დროისათვის უკვე ქართულ ეროვნულ სარწმუნოებად იყო ქცეული და ქართველებს ქრისტიანული წეს-ჩვეულებები ჰქონდათ. მათი მოშლით სპარსელებს იმედი ჰქონდათ, რომ ქართველების ეროვნულ სახეს მოშლიდნენ და სპარსულს დაუახლოვებდნენ“ (ჯაფარიძე, 2012: 265). აგრეთვე იმის გათვალისწინებითაც, რასაც

საქართველოს ისტორიის ნარკვევების მეორე ტომი მოგვითხრობს: „368 წელს შაბურმა ქართლიდან გაამევა საურმაგი, რომელიც რომაელთა შემწეობით განაგებდა იბერიას, და ამ ხალხის გამგებლობა ვინმე ასფაგურს გადასცა; თანაც გვირგვინი დაადგა, რათა ჩვენი გადაწყვეტილებისათვის შეურაცხყოფა მიეყენებინა...“

...ირანელებმა, ჩანს, ქართლის ერთიანობა უკვე IVს. 70-იანი წლების ბოლოს აღადგინეს. ამჯერად მათ მთელი ქართლი დაუქვემდებარებიათ თავისთვის. ქართული წყაროების ცნობები მხარს უჭერენ ამ მოსაზრებას. „მოქცევაი ქართლისაის“ მატეანის თანახმად, ირანელებმა თავისი მმართველობა დაამყარეს ვარაზ-ზაკურის დროს...

...IVს. 70-იანი წლებში ირანელებმა ქართლის სამეფო მთლიანად დაიმორჩილეს. თავდაპირველად ქართლში მოსულა ირანელი სარდალი, რომელსაც „მოქცევაი ქართლისაის“ მატეანე პიტიახშს, ხოლო „მეფეთა ამბავი“ ერისთავს უწოდებს. ხარკსაც, ეტყობა, იგივე კრეფდა” (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, 1973: 79-81). ამკარაა, რომ ხსენებული 368 წლიდან მოყოლებული, საქართველოში განსაკუთრებული სიმძაფრით დგება პრობლემა ირანის აგრესიისა, რომელიც, უპირატესად, სწორედ რელიგიური ზეწოლით გამოირჩევა და ეტაპობრივად მძაფრდება ასეული წლის განმავლობაში.

დასკვნა. ზემოთ მოყვანილი მსჯელობა და ის განსხვავებული პოზიციები, რაც დღემდე არსებობს განხილულ საკითხთან მიმართებით, ვფიქრობთ, გვანიჭებს უფლებას, გამოვთქვათ ჩვენი მოკრძალებული ვარაუდი და მოთხრობის დაწერის თარიღად მივიჩნიოთ ჟამი 326 წლიდან ვიდრე IV საუკუნის 70-იან წლებამდე, (ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადება - ირანელების მიერ ქართლის სამეფოს დამორჩილება).

შესაბამისად, ამ ვარაუდის გათვალისწინებით, ჩვენამდე შემორჩენილ უძველეს ქართულ ლიტერატურულ ძეგლს შესაძლოა სწორედ „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაი“ წარმოადგენდეს. ბუნებრივია, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მსგავს უმნიშვნელოვანეს საკითხს მეტი კვლევა ესაჭიროება და ამ ეტაპზე ჩვენს ვარაუდს მტკიცებითი ფორმა არ გააჩნია, თუმცა მაინც ვფიქრობთ, რომ ჩვენი მოსაზრება საფუძველს მოკლებული არ არის და მცირე წვლილი შეგვაქვს აღნიშნული საკითხის დაზუსტების კვლევაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

აბულაძე, ი. (1944). *ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX-X სს-ში*. თბილისი.

თვარაძე, რ. (1987). *ქართული მწერლობა*. თბილისი: გამომცემლობა „ნაკადული“.

კეკელიძე, კ., & ბარამიძე, ა. (1969). *ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია*. თბილისი. *საქართველოს ისტორიის ნარკვევები*. (1973). ტ. II. თბილისი.

სირაძე, რ. (1987). *ქართული მწერლობა*. თბილისი: გამომცემლობა „ნაკადული“.

ღვინიაშვილი, ა. (1962). *ნარკვევები ქართული საბავშვო ლიტერატურის ისტორიიდან*. თბილისი: სასწავლო-პედაგოგიური ლიტერატურის სახელმწიფო გამომცემლობა „ცოდნა“.

ჩოლოყაშვილი, ბ. (2007). *უძველესი ქართული მარტივოლოგიური თხზულება*. თბილისი.

ჯავახიშვილი, ი. (1977). *თხზულებანი*. ტ. VIII. თბილისი.

ჯაფარიძე, ა. (2012). *საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია*. ტ. I, თბილისი.

REFERENCES

- abuladze, i. (1944). *kartuli da somkhuri lit'erat'uruli urtiertoba IX-X ss-shi [Georgian and Armenian Literary Relations in the 9th and 10th Centuries]*. Tbilisi.
- tvaradze, r. (1987). *kartuli mts'erloba [Georgian Literature]*. Tbilisi: Publishing House „Nakaduli”.
- k'ek'elidze, k'. & baramidze, a. (1969). *dzveli kartuli lit'erat'uris ist'oria [The History of Old Georgian Literature]*. Tbilisi.
- sakartvelos ist'oriis nark'vevebi [Essays on History of Georgia]*. (1973). II. Tbilisi.
- siradze, r. (1987). *kartuli mts'erloba [Georgian Literature]*. Tbilisi: Publishing House „Nakaduli”.
- ghviniashvili, a. (1962). *nark'vevebi kartuli sabavshvo lit'erat'uris ist'oriidan [Essays from the History of Children's Literature]*. Tbilisi: State publishing of educational-pedagogical literature „Tsodna“.
- choloqashvili, b. (2007). *udzvelesi kartuli mart'irologiuri tkhzuleba [The Oldest Georgian Martyrology Work]*. Tbilisi.
- javakhishvili, i. (1977). *tkhzulebani [Essays]*. VIII. Tbilisi.
- japaridze, a. (2012). *sakartvelos samotsikulo ek'lesiis ist'oria [The History of Georgian Apostolic Church]*. I. Tbilisi.